

Arhitektúra je v najširšem pomenu [umetnost](#) in [znanost](#) o načrtovanju [človekovih gradenj](#) na različnih ravneh, od [urbanizma](#), [krajinske arhitekture](#) prek [stavbarstva](#) do oblikovanja [pohištva](#) in [industrijskega oblikovanja](#). Človek, ki se poklicno ukvarja z arhitekturo je [arhitekt](#).

Arhitektura posega v mnoga področja - [matematiko](#), [umetnost](#), [tehnologijo](#), [družboslovje](#), [politiko](#), [obrt](#) itd.

Najstarejši zapis o tej dejavnosti je *De Architectura* latinskega avtorja [Vitruvija](#), ki pravi, da je arhitektura zasnovana na skladnosti in ravnotežju treh načel: lepote (*venustas*), trdnosti (*firmitas*) in koristnosti (*utilitas*).

Razlika med arhitekturo in gradbeništvom

Razlika med arhitekturo in [gradbeništvom](#) je bila v [preteklosti](#) pogosto jabolko spora. [Nikolaus Pevsner](#), evropski zgodovinar iz prve polovice [20. stoletja](#) je rekel: »[Garaža za kolesa](#) je [zgradba](#), [katedrala](#) v [Lincolnu](#) je arhitektonsko delo«. Danes je razlika precej nejasna. [Rudofsky](#) je v slavnem delu *Arhitektura brez arhitektov* uvrstil v arhitekturo cel niz zgradb, ki jih oblikujejo [amaterji](#). Čim bolj se vračamo v preteklost, tem večje strinjanje je okoli tega, kar naj bi oz. spada v arhitekturo. Če kot [Vitruvij](#) smatramo, da pod arhitekturo spadajo vse dobre zgradbe, ali to pomeni, da slaba arhitektura ne obstaja? Da bi rešili problem, še posebej z obzirom na [veliko število](#) zgradb v današnjem svetu, lahko opredelimo arhitekturo kot [delo](#) arhitektov. Včasih se je smatralo, da je arhitektura umetnost, gradbeništvom pa [inženirstvo](#). Danes je takšna [delitev](#) nesprejemljiva, ker kolikor je vsaka zgradba edinstvena, toliko bolj je pomembno sodelovanje arhitektov in [inženirjev](#), kolikor je pomembna [trdnost](#) in [zanesljivost](#) zgradbe, toliko je pomembna njena [funkcionalnost](#) in [estetika](#), vse to pa v meji koristnosti in uporabnosti končnega [cilja](#). Danes se arhitektura najbolj ozira na [visokogradnjo](#), urbanizem ipd., medtem ko pojem gradbeništvom povezujemo z [nizkogradnjo](#) (gradnja [mostov](#), [hidrotehnika](#), [ceste](#) ipd.).

Materiali

Arhitektura uporablja za doseganje svojih ciljev različna izrazila. Mednje sodijo najprej materiali. Do nedavnega so bili v rabi zgolj naravni, v zadnjih desetletjih pa so se jim pridružili umetni. Med tradicionalne materiale sodijo npr. zemlja, opeka, les, kamen, med novejša pa beton, železobeton, umetne snovi, posebne, gradbeniškim zahtevam prilagojene kovine in steklo itd.

Načini gradnje

Osnovna načina gradnje sta masivna in skeletna gradnja. Razvila sta se v pradavnini, poleg čistih oblik pa najdemo pogosto pri enem samem arhitekturnem objektu tudi povezovanje obeh. Kot poseben način gradnje, ki se je razvil v zadnjih desetletjih in ga je omogočila sodobna tehnologija, omenimo še sestavljalni način. Pri masivni gradnji gre za zidavo s čvrstimi, povečini malo razčlenjenimi arhitekturnimi elementi in zid, ki zamejujejo prostor, je hkrati tudi nosilna struktura. Odprtini je malo, videti so, kot bi bile izrezane iz zidu, stavbe so pogosto videti trdnjavo zaprte; iz zunanje podobe ne izvemo ničesar o volumnu in obliki notranjega prostora. Pri skeletni gradnji je dosežena trdnost strukture z uravnoveženjem

vertikalnih in horizontalnih prvin (npr. kozolec), ki prevzamejo obremenitev in so konstruktivni elementi. Notranji prostor je lahko svobodno oblikovan (predelne stene ne prevzamejo obremenitev) in tudi zunanje stene so lahko iz materialov, ki nimajo nosilne vloge (stekla, aluminija ipd.).

Središčna in vzdolžna zasnova

V stavbarstvu zgodnjih obdobij sta se uveljavila dva osnovna tipa tlorisa. Prvi izvira iz tlorisa, ki ima v svoji obliki krog, pravilni mnogokotnik ali kvadrat, drugi pa ima v tlorisu pravokotnik ali elipso. Pri obeh zasnovah je pomembno dojemanje prostora, njegovo gibanje ali mirovanje, odpiranje v sosednje prostore oz. zaključenost. Središčna (centralna) stavbna zasnova ima v tlorisu razvidno obliko kroga, mnogokotnika, kvadrata, grškega križa ipd. Centralna stavbna zasnova je tista, ki ji lahko vrišemo ali orišemo krog. Če smo v sredini glavnega prostora, sega pogled do zidov, ki so enako oddaljeni. Okoli najpomembnejšega prostora, ki določa zvrst centralne zasnove, se lahko razvrščajo drugi (praviloma podrejeni) prostori. Centralne stavbe so pogosto krite s kupolami ali s piramidnimi strehami. Razvoj središčno zaznamovane arhitekture spremljamo od prazgodovine (npr. Stonehenge). O vzdolžni (longitudinalni) stavbni zasnovi govorimo takrat, ko je glavni prostor oblikovan tako, da je ena smer (dolžina) precej izrazitejša od druge (širina). To pomeni, da je v tlorisu razviden pravokotnik, elipsa ali podaljšani mnogokotnik ipd. To enoto lahko spremljajo podrejeni prostori, ki podpirajo vzdolžno gibanje. Vzdolžne zasnove poznamo že od prazgodovine naprej. Med izraze take arhitekture štejemo tudi ceste; čeprav so na videz preproste, so pomembne stvaritve podolžnih zasnov v prostoru. Z njimi se srečujemo v tradicionalnih urbanih zasnovah (cesto so obstopile hiše), ne smemo pa pozabiti tudi na slavnostne ceste v starih visokih kulturah, npr. v mikenski, egipčanski, mezopotamskih itd., ko so kipi, zidovi in manjše stavbe ob cesti stopnjevale gibanje, ki se je stekalo proti templju.

Področja arhitekture

Arhitektura zajema ogromno področje, od [načrtovanja](#) in izdelave delov do izgradnje [hiš](#), [pristanišč](#), [mest](#) in celih [regij](#). Zato jo lahko delimo na:

- [urbanizem](#)
- [vrste arhitekture](#)
- [arhitekturni slogi](#)
- [arhitekturne šole](#)
- [zgodovina arhitekture](#)
- [slavne arhitekture](#)